

Др Драженко Ђуровић, ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1945–1958, Архив Републике Српске и Удружење архивских радника Републике Српске из Бање Луке и Институт историјских наука Универзитета у Источном Сарајеву, 545 стр.

Монографија *Политички односи у Босни и Херцеговини 1945–1958* представља допуњени рукопис истоимене докторске дисертације, одбрањене маја 2022. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Књига је конципирана од: *Предговора, Увода, Поглавља* које обрађује *Мјесто Босне и Херцеговине у Федеративној Југославији; Године централизоване власти (1945–1949); Информбировски расцјеп у Босни и Херцеговини 1948–1953; Почетак дезинтеграције и покушај демократизације друштва (1950–1954); Суочавање са кризом и преиспитивање политичких односа (1955–1958);* уз Закључак и регистар личних имена. Књига је писана на основу богате архивске грађе и релевантне литературе. Коришћени су архивски фондови у Сарајеву, Београду, Бањој Луци и Фочи. Као и штампа, периодика, нормативни акти и статистичка издања, мемоари и сјећања.

У књизи се истиче, да послје више од двије деценије различитих мишљења око питања државно-тери-

торијалне организације Босне и Херцеговине „унутар Комунистичке партије Југославије су превладали ставови да она буде конституисана као равноправна република у оквиру федеративне Југославије. Југословенски комунисти су у њеном федералном статусу видјели важан сегмент југословенске 'федерације равнотеже' и начин да санкционишу 'великодржавне претензије' и обезбиједи стабилност нове Југославије“. Као и теза да су односи произашли из рата „произвели након ослобођења, доминацију српског кадра у Партији и републичким органима власти. Та карактеристика босанскохерцеговачког друштва била је 'погодно тло' за нарастање подозривости на линији угрожености прокламоване равноправности народа и распиривање константно присутних међунационалних нетрпеливости. Као и 'неподударни погледи' Партије и дијела становништва три најбројнија етничка ентитета око више важних друштвено-политичких питања, произашлих као продукт идеолошко-политичке природе КПЈ и

историјског развоја. То су били главни фактори усложњавања политичких односа, што се нарочито манифестовало након великог информбировског лома у Босни и Херцеговини, паралелно са покушајем 'идејног заокрета' и демократизације друштва". У условима појачаног национализма јављају се први знаци партикуларистичких амбиција, потенцијално опасних за јединство Републике и цијеле Југославије. Ове појаве најприје су се јавиле међу тадашњом интелигенцијом.

У предговору своје књиге др Драженко Ђуровић, између осталог, истиче: „Намјера нам је била да што вјеродостојније реконструирамо и 'освијетлимо' бројне бурне догађаје и процесе, који карактеришу прву деценију и по, функционисања система револуционарне власти на овом југословенском простору“.

Аутор је студирао на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву, на Катедри за историју, гдје је дипломирао 2015. године. Постдипломске – мастер студије похађао је на Одсеку за историју Филозофског факултета у Београду, гдје је 2016. одбранио мастер рад на тему: „Рогачички и соколачки срез 1945–1949“. Јануара 2017. године уписао је докторске студије историје на Филозофском факултету Универзитета у Београду, код ментора проф. др Љубодрга Димића. Докторску дисертацију на тему „Политички односи у Босни и Херцеговини 1945–1958“ одбранио је маја 2022. године. Априла 2023. изабран је у звање доцента на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву. Члан је Матице српске од 2024. године.

У књизи се такође истиче да је сељачки слој у Босни и Херцеговини

„са отпором прихватио увођење револуционарних мјера у аграру“. Устаљени начин живота и привређивања, супротан комунистичкој идеолошкој теорији, споро се мијењао, што је неминовно водило у заоштравање односа са револуционарном влашћу. Положај сељака додатно је погоршан новим аграрно-политичким курсом КПЈ утврђеним након спољнополитичког притиска Совјетског Савеза, у лето 1948. године. Под оптужбом да је „кулачка“ и да је у Југославији дошло до пораста „капиталистичког елемента на селу“, Партија је убрзала колективизацију аграра, наравно по совјетском моделу. Од почетка 1949. форсиран је колхозни тип задружног организовања и формирање сељачких радних задруга (СРЗ).

Однос према сељаштву и репресивну природу комунистичке власти, због које се уосталом и догодио Цазински устанак сељаштва 1950. године, у основи је креирао комунистички политички врх. „Сељаци су револт због лошег положаја показивали различитим облицима отпора, од неодазивања и пасивности на фронтовским зборовима, иступањем из чланства у КПЈ, до отворене оружане буне. Кулминација незадовољства сељаштва у Босни и Херцеговини догодила се 6. маја 1950. године, када је у Цазинском и Великокладушком, те Слуњском срезу у НР Хрватској, дошло до социјалне оружане побуне, у литератури познате као Цазинска буна. Идеја о подизању буне почела је сазријевати 1949, када су о томе први пут разговарали двојица њених главних актера, Миле Деврња и Милан Божић, угледни људи у свом крају, партизански првоборци – 'споменичари' српске националности. Вође буне били

су Срби, док су побуњеничку масу готово апсолутно сачињавали сељаци исламске вјере, на челу са једним од најугледнијих муслимана Цазинске Крајине, Алом Чолићем. Изразито неповољан положај сељака мотивисао је на уједињење независно од вјерско-националних обиљежја.“

Аутор закључује да је селективни однос новоуспостављење комунистичке власти према избјегличком питању – продубио националну хетерогеност Босне и Херцеговине, чему је додатно допринијела и планска колонизација Војводине. Нови поредак и његови представници су због: неус-

пјеха на пољу националних политика, ригидног односа према испољавању религиозности, кампањи против зара и фереце, планском аграрном реформом, пореским оптерећењима према пољопривредницима – доживљавани као „страно тијело“ у народу. Анатагонизам у оквиру СКЈ се преливао на федералне национализме и партикуларизме. Аутор је настојао да у овој темељној студији вјеродостојно реконструише бројне бурне догађаје и процесе, који карактеришу прву деценију и по функционисања система револуционарне власти на овом југословенском, сложенем простору.

Др Раденко Шћекић